

Perspektivforskydninger

– om kunsten, livet, dialogen og digtningen som diskussionspartner

av Louise Mønster

Rethinking Scandinavia, Issue I (2017)

Denne artikel bygger på et oplæg, som jeg holdt på et Ekelöf-symposium i Lund i maj 2016. Det gælder for mange artikler, at de bliver til på baggrund af mundtlige oplæg, men man udelader som regel denne information, da de konkrete omstændigheder omkring tilblivelsen ofte er mindre afgørende. Det er dog ikke tilfældet her. Tværtimod er det opdrag, jeg fik, væsentligt for at forstå, hvorfor artiklen er blevet, som den er.

En søndag sidst i februar 2016 modtog jeg en besked på Facebook fra Anders Mortensen, der spurgte, om jeg ville deltage i et symposium, hvor man – som der stod – med udgangspunkt i et Ekelöf-digt af eget valg skulle stille de væsentlige spørgsmål om kunsten og livet. Det gjorde mig straks i godt humør, og samtidig føltes det som lidt af et *clash* via en af samtidens mest overfladiske medier at blive indbudt til et arrangement, der identificerede sig med den klassiske tradition for dybtgående samtale og lagde op til så store spørgsmål. Til trods herfor – eller måske netop derfor – forekom opdraget mig særdeles befriende; som en tiltrængt antipode til de tendenser man aktuelt ser til at sky kunstnerisk og intellektuel alvor. Der findes ikke mange arrangementer af denne slags nu om dage, og man må desværre nok også erkende, at det er de færreste, der søger mod digtekunsten for at finde orienteringspunkter for livet.

Ikke desto mindre deler kunsten og livet åndedrag. Selvom megen kunst er produceret i en form for vakuum i forhold til det almindelige liv, og det på mange måder er kunstens vilkår, at den bliver til i isolation og på distance, så opstår der netop her et rum for refleksivitet, som gør det muligt at nærme sig det eksisterende fra anderledes og skæve vinkler. At se med mere opvakte øjne, som ikke kun registrerer virkelighedens overflade, men har et særligt blik for de mange lag, der gemmer sig herunder, og for det, som vi i andre sammenhænge har en tendens til at overse. Med et af de paradokser, som kunsten er så rig på, kan man sige, at distancen skaber rum for et nærsyn, ligesom isolationen giver anledning til, at man på ny kan møde verden. Og det er da også nogle af disse ting, som jeg vil komme nærmere ind på her, hvor jeg med udgangspunkt i et af Ekelöfs digte fra *Strountes* (1955) vil give et bud på, hvordan kunsten

– og mere præcist digtningen – kan bidrage til en produktiv diskussion vedrørende nogle af livets centrale spørgsmål.

Kunst, væsentlighed og dialog

Jeg er ofte vendt tilbage til den norske forfatter Rolf Jacobsens beskrivelse af digteren som *tilværelsens seismograf*, som én der er i stand til at registrere selv de mindste rystelser i grundlaget for eksistensen. Mange digtere synes at være udrustet med nogle forfinede sanser; med en særlig evne til at registrere det værende i al dets vibrerende mangfoldighed og give udtryk for afgørende eksistentielle forhold. Det betyder selvsagt ikke, at der ikke kan være digtning, som har andre kvaliteter, som er interessant, sjov, underfundig, nyskabende, provokerende eller på anden vis har sin plads og betydning, men virkelig *væsentlig* bliver digtningen først, når den kommer i kontakt med de afgørende og gådefulde spørgsmål, der er på spil i forhold til livet; i forholdet mellem mennesker og i menneskers forhold til verden, og ikke at forglemme, når den lykkes med at udtrykke sin indsigt på overraskende, animerende og æstetisk overbevisende måder.

Selvom jeg til enhver tid vil forsvare nødvendigheden af pluralitet og inklusion i digtningen, mener jeg altså også, at den digtning, der er i kontakt med tilværelsens dybde dimensioner og de rystelser, der udspringer herfra, har nogle særligt afgørende kvaliteter. Ifølge ordbogen betyder dét, at noget er *væsentligt*, netop, at det "udgør eller vedrører en tings inderste og egentlige væsen, og [...] derfor er yderst vigtig" (*Den danske ordbog*).¹

Der er unægtelig nogle forfattere og værker, der stikker dybere end andre, og som på overrumplende vis lykkes med at sige noget, som vi ikke selv havde fået blik for eller ikke selv kunne artikulere. Det kan være forskelligt, hvornår vi oplever at stå over for sådanne værker. Vi har ikke samme erfaringsverden, ikke samme intellekt og temperament, og dertil kommer, at vi selv udvikler os igennem tiden og erfarer, at der er ting, vi som unge var vilde med, men vi som ældre genbesøger med anderledes matte øjne.

Hvis jeg imidlertid spørger mig selv, hvilke forfatterskaber og værker der *virkelig* betyder noget for mig, så er det i hovedsagen digtere, som orienterer sig mod eksistentielle kernespørgsmål vedrørende menneskets forhold til f.eks. liv og død, kærlighed, længsel, ensomhed, udsathed, angst, glæde, tid og sted og dét på måder, hvor de sjældent selv afgør spørgsmålene, men snarere rejser dem i en form, der ansporer til, at man som læser tænker videre og mærker efter. Jeg bliver ofte berørt af lyriske værker, som har noget gådefuldt over sig og opererer i anelsens grænseområder, der netop i kraft af

¹ Ordet stammer fra nedertysk *wesen(t)lich*, hvor det er afledt af *wesen(t)*, der vil sige 'væsen, tilstand, væren'. [*Den danske ordbog*. Opslag: væsentlig. Tilgået 7.1.2017 <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=v%C3%A6sentligt>]

det slørede og uafklarede holder os desto mere fast; af værker, der ikke kun er intellektuelt udfordrende og appellerer til fornuften, men som også virker ved suggestive kræfter og er præget af en bestemt atmosfære og stemning, af et særligt åndedrag og en tone, som de distribuerer på måder, der vækker genklag og skaber resonans hos mig som læser. Det er jo lidt vidtløftigt at tale om sådanne oplevelser og svært at beskrive præcist, men jeg tror, at en af de helt afgørende ting for kunstens virkningsfuldhed er, at den er dialogisk – og herunder at digtningen åbner for, at vi selv kan træde ind i og bidrage til den samtale, som digtet fører.

Digtningen

Det af Ekelöfs digte, som jeg har valgt at tage op, tydeliggør en sådan pointe, idet dets eksistentielle og dialogiske karakter står i forgrunden. Det er et digt, som jeg oprindeligt skrev om for godt ti år siden i min ph.d.-afhandling *Nedbrydningens opbyggelighed*, der handler om nordisk modernistisk lyrik i det 20. århundrede, men som på ingen måde er falmet ved mit genbesøg. Det stammer som nævnt fra *Strountes* og lyder sådan her:

Vem kommer, frågar du
 Du vill att någon skall komma
 Vet du inte att det är du som skall komma
 du själv, men till ingen gud
 till Intet
 Dess portar står öppna
 Dess portar slår i någon vind
 Vad finns det därinne
 vad bjuder du mig?
 Å, alltid något!
 Där finns lite damm, några stoftkorn
 ett trasigt kugghjul på jordgolvet
 och några slaggstycken som efter en nedlagd smedja
 fast det kanske aldrig funnits någon²

I min afhandling indgik digtet i en sammenhæng, hvor det afsluttede et kapitel om modernismens metafysikkritik og her illustrerede, hvordan denne kritik drives til et punkt, hvor det ikke længere primært handler om at gøre op med Gud og en kristen metafysisk tænkning, men hvor denne nedbrydning også har et positivt omslag.³ De negative implikationer og ambivalensen ved den nihilistiske erfaring lades således tilbage, og der åbnes for, at intetheden kan vise sig i en mere ublandet positiv skikkelse og indsættes på det absolutte og sandhedens plads. Og det gælder også til trods for, at Ekelöfs Intet i det nærværende digt reelt viser sig ikke at være særligt meget; at Intet

² Gunnar Ekelöf, *Samlade dikter. 1*, Svenska akademien i samverkan med Atlantis, Stockholm, 2015, s. 320 f.

³ Louise Mønster, *Nedbrydningens opbyggelighed: litterære historier i det 20. århundredes nordiske modernistiske lyrik*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2009, s. 222 ff.

som substans betragtet ikke gør anslag til at konkurrere med Guds mere veldefinerede og storslåede karakter.

I modsætning til den kristne forestilling om det himmelske paradis som et overflodens og lyksalighedens evige rige placerer Ekelöf sig nemlig i forlængelse af en orientalsk og anderledes asketisk forestilling om, hvad der ligger ud over det givne. Hans store interesse for østerlandsk mystik er velkendt, og om nogen synes han at være én, der passer til Nietzsches udsagn om, at "Det store intet, Nirvana, den indiske Cirke vinker".⁴ Hvor forskningen i forfatterskabet imidlertid har fremvist intense diskussioner om, hvilke grene af den orientalske tankeverden, Ekelöf står nærmest, træder Anders Olsson i sin behandling af Ekelöfs Intet, uden om en sådan disput, idet han i sit kapitel om Ekelöf i *Läsningar av Intet* skriver, at:

Även om 'intet' som figur har sina rötter i drömmen om Indien och buddhismens nirvana-föreställning, ger Ekelöf den en universellt mystisk mening. I hans dikt refererar den till en mystisk erfarenhet bortom alla konfessioner och specifika trosströmningar⁵

Olsson betoner, hvordan Ekelöf modsætter sig at være fortaler for konkrete, religiøse retninger. Eller formuleret i en skarpere tone: hvordan han afviser at kaste mere brænde på de religiøse bål, der igennem historiens forløb har forkullet ikke så få verdener endda.

Selvom Ekelöf tøver med at tale *for* en specifik religiøs eller mystisk forståelse, er hans reaktion *imod* den kristne religion dog til at føle på. I digtet etableres forestillingen om Intet således i tydelig kontrast til den kristne Gud (jf. vers 4). Intet er fremhævet med stort begyndelsesbogstav og står dermed i modsætning til gud, der er skrevet med småt. Hvor man i en mere ligefrem tales form endvidere kan forestille sig i det fjerde vers at ville have skrevet "men inte till gud", og dermed indirekte ville være kommet til at bekræfte guds eksistens, undgår Ekelöf denne bekræftelse gennem drejningen: "men till ingen gud" (vers 4). Intet har helt konkret væltet gud af tronen. Intet fungerer ikke som negation, men som substans og optræder overhovedet som et positivt og værdifuldt begreb, skønt det som allerede nævnt på ingen måde vil forbindes med den ærefrygt og højstemthed, som traditionelt omgiver gudsbegrebet. Derimod er der noget neddæmpet og søgende over digtet, der peger på en grundlæggende åbenhed og taler imod de absolutistiske og autoritative former. Det fremgår også af dets formtræk.

Digtet er gennemført dialogisk. Der er én, der spørger; en anden, der svarer. Den spørgende stemme ytrer sig i vers 1–2 og 8–9, den svarende i de resterende vers. Det er uspecificeret, hvem stemmerne tilhører, og hvorfra der tales. Imidlertid forekommer svareren at være overordnet spørgeren. Det skyldes ikke kun, at han falder sammen med den implicitte fremstiller, men også at han besidder mere viden

⁴ Friedrich Nietzsche, *Tilfældet Wagner*. Oversat af Frits Bendix efter *Der Fall Wagner* (1888), København, 1996, s. 25.

⁵ Anders Olsson, *Läsningar av Intet*, Bonnier, Stockholm, 2000, s. 294.

end den spørgende og griber korrigerende ind i forhold til dennes forventninger. Mens den spørgende stemme regner med, at nogen vil komme, belærer den svarende stemme om, at det tværtimod handler om, at man selv skal være bevægelig: Intethedsoplevelsen er ikke noget, der kommer til én, men noget man må arbejde sig frem mod; en åbenhed, man kan træde ind i. Grundlaget for at nærme sig Intet ligger således i det enkelte subjekt, og netop dette, at subjektet udgør udgangspunktet for den mystiske erfaring, er en central tanke hos Ekelöf. Som Anders Olsson kommenterer, fornægter Ekelöf aldrig religionen "i sig, bara som institution och given dogm. För Ekelöf är religionen alltid en källa till inspiration, men just i den romantiska meningen som en vision, som individen själv fritt frambringar. Religionen är en form av mystik, och mystiken en form av mytopoesis".⁶ Eller som det lyder med slagordets styrke i digtet "Ex Ponto" fra samme samling, hvor Ekelöf i en mere positiv forstand tager gudsbegrebet i brug: "I dig bor en gud".⁷

Er man imidlertid kommet til Intet, hvad finder og får man da – spørger den ene stemme igen med sin fordrejede opfattelse af, at det mere skulle handle om at blive givet og modtage end om selv at skabe og tage aktivt del. Og dét, der svares, at man får, er da netop også på grænsen til intet. Hvad Intet fremviser, er ikke noget, der ud fra normale standarder forbindes med værdi. Intet gives ikke som en hverken frugtbar eller overdådig væren. Det, der tilbydes, er derimod "lite damm, några stoffkorn / ett trasigt kugghjul på jordgolvet / och några slaggstycken" (vers 11–13). Ikke kun er vi ved det nærved usynlige, ødelagte og aflagte; vi er også ved de små og uspecificerede mængder, hvilket digtet understreger, idet ordene *någon*, *något* og *några* nævnes hele seks gange. Det latinske ord for intet, *nihil*, er en sammensætning af *ne* -, der betyder *ikke*, og *hilum*, der betyder *en smule*. Netop intethedsforestillingens etymologiske forbindelse til de små og udefinerede mængder synes digtet at spille på, samtidig med at det betegner en overskridelse af den nihilistiske position. I "Vem kommer, frågar du" er der ikke tale om, at der ikke er noget overhovedet. Selvom Intet ikke er meget, er det dog *noget* og ikke blot ingenting.

Da digtet gør anslag til at opstille en mere specifik, rumlig ramme for Intet i kraft af henvisningen til en nedlagt smedje – og dermed et fordums sted for tilblivelse og formdannelse – undermineres det. Paradokset viser sit vrangvendte ansigt i digtets sidste ord "som efter en nedlagd smedja / fast det kanske aldrig funnits någon" (vers 13–14). Imidlertid synes der ikke alene at være tale om, at digtet vægrer sig imod at give Intet en mere konkret karakter; ved at fremhæve paradokset nærmer digtets intethedsbegreb sig også den buddhistiske forestilling om nirvana, hvorom det gælder, at nirvana kun kan

⁶ Olsson, s. 301.

⁷ Ekelöf, s. 354. Idenne 'forherligelse' af subjektet gemmer der sig også en ophøjet opfattelse af kunstneren. Fortsættelsen på det citerede vers lyder: "Det är inte konstverket man gör / Det är sig själv".

skildres gennem paradokser; at det på én gang er tomhed og fylde, liv og død, alt og intet. Selvom Ekelöf ikke eksplicit skriver sig i forlængelse af den buddhistiske lære, er det tydeligt, at digtets trosforestilling i langt højere grad er beslægtet med en østerlandsk end en vestlig, religiøs optik.

”Vem kommer, frågar du” bevæger sig væk fra nedbrydningen af den traditionelle, kristne tro og frem mod en anderledes udogmatisk og subjektivt funderet form for mytologi og religiøsitet. Det markante opgør med den kristne kirke og de gængse transcendentale værdier, som man finder inden for megen modernistisk digtning, er her vejet til fordel for en ny åbenhed for at tro på en uspecificeret dimension ud over det givne. Hvor nihilismen er drevet allerlængst, kan dens negative drivkraft transformeres til et positivt afsæt for en ny mystik, og Intet selv kan forvandle sig til fylde. Og det er ikke mindst i kraft af denne erkendelse, at digtet har noget meget væsentligt at sige os. Ikke blot dengang, det udkom, men også i dag – og måske i al menneskelig fremtid.

Kritisk potentiale

Min hensigt er selvsagt ikke at reducere digtet til udtryk for nogen entydig lære eller holdning. Det ville unægtelig stride imod dets åbne form og mange ubestemte formuleringer såvel som imod det forhold, at den mere belærende stemmes position jo heller ikke står fast og langt fra udgår fra en alvidende position. Ikke desto mindre lægger digtet op til eftertanke i forhold til nogle grundlæggende eksistentielle problematikker, som har at gøre med menneskers fordringer, trosbehov og religion. Således mener jeg, at det er oplagt at læse digtet som et korrektiv til de mere absolutistiske, fundamentalistiske og dogmatiske religiøse holdninger, som også aktuelt i skræmmende grad definerer den globale dagsorden. At lade Ekelöfs digt indgå i en dialog om, at trosforhold og oplevelsen af en eksistentiel dybdedimension ikke behøver blive hæftet op på en urokkelig og fundamentalistisk tro på en guddom eller forestillingen om et transcendentalt, paradisisk rige. Ligesom digtet påpeger, at livet ikke essentielt set handler om, hvad vi mennesker forventer at blive mødt af og få tildelt, men i lang højere grad om, hvordan vi selv møder det, vi står overfor, og om at vi lærer at tilskrive værdi og sætte pris også på de mindste ting.

På afgørende punkter vender digtet således vante perspektiver om og indbyder til en anderledes form for metafysisk tænkning og til en mere ydmyg og asketisk grundholdning end den, der præger vores på mange måder selvcentrerede og materialistiske kultur. Ved at vende spørgsmålene om og tilbyde åbne svar fungerer digtet på en

bagvendt måde som en form for vejviser. Ikke som en anvisning til at komme noget bestemt sted hen og ikke til at få rede, stålsatte svar – digtet er befriet fra enhver dogmatik – men måske netop til at kunne afstå fra sådanne behov. Til selv at lære at stå oprejst i et næsten tomt rige, eller som den danske forfatter Ivan Malinowski i sin diskussion af nihilismen i essayet "De tomme sokler" formulerede det via et fragment af Paul la Cour: "Saaledes – ikke anderledes – kaster Mennesket sig ud i Livet med en Heros Mod. Lærer at gaa oprejst i en Luft, der kun er Fald, og gaar blind gennem Dødens Hænder med en Sikkerhed og Tillid, der afvæbner Gud".⁸ Digtet skaber et rum for en dialog om religion og trosbehov, og i nær forbindelse hermed også om den forkælede, passive og materialistiske holdning, som alt for ofte kendetegner os i vores tilgang til hinanden og verden.

Jeg ved ikke, om nogen synes, at jeg i min diskussion af digtets kritiske potentiale er gået ud over tekstens beføjelser og har strakt dens åbenhed for vidt. På en måde er jeg også ligeglad. Det er ikke den endelige løsning og ikke den fuldgyldige tolkning, der er det vigtigste, men derimod selve det at digtet får os til at reflektere over centrale eksistentielle spørgsmål. Som jeg skrev indledningsvis, mener jeg, at kunstens dialogiske karakter er helt afgørende, og i tilfældet med Ekelöfs "Vem kommer, spørger du" er dette træk særligt tydeligt. Det skyldes ikke kun, at digtet har dialogen som sit eget strukturerende element, men også at det 'du', der tales til, rækker ud mod læseren og får denne til selv at tænke over de fordringer, vi møder hinanden og tilværelsen med. Det er et digt, der er i dialog med tilværelsens højeste og laveste, største og mindste forhold på én gang, og som ansporer til, at vi gentænker vante religiøse forestillinger såvel som vores forholdsmåder mere generelt. At vi bevæger os væk fra trosbygninger, der er fundamentalistiske, står for sikkert og stråler betænkeligt af guld og pragt; og at vi i stedet træder ind i skabelsens smedje, hvor man kan få øje på de små ting og på andre præmisser skabe eksistentiel meningsfylde og værdi. Det er et håbefuldt digt, hvis tone er rolig og myndig uden at være dogmatisk.

Perspektiv

Et tilsvarende blik for at der findes stor betydning i de mindste og nære ting, møder man hos den finlandssvenske digter Tua Forsström. Forfatterskabet har endnu langt fra har fået den reception, som det fortjener.⁹ Ikke desto mindre er det et af de mest fremragende i nordisk samtidspoesi, og på en lavmælt og suggestiv måde besidder Forsströms digte en usædvanlig kraft. I selskab med Forsströms digte føler man sig som læser i den grad tiltalt og ansporet til at tænke videre over eksistensens centrale spørgsmål. Dertil kommer, at flere

⁸ Ivan Malinowski, "De tomme sokler" i *De tomme sokler: viser og indlæg*, København, 1963, s. 12.

⁹ Hertil skal det dog siges, at antologien *Nordisk samtidspoesi. Tua Forsströms forfatterskab*, der er redigeret af Hans Kristian Rustad, netop er udkommet på Oplandske Bokforlag.

af hendes digte såvel eksplicit som implicit relaterer til Ekelöf – og ligeledes af den grund er hendes forfatterskab oplagt at inddrage i nærværende sammenhæng.

Referencerne til Ekelöf findes også i Forsströms seneste samlinger *Sånger* (2006) og *En kväll i oktober rodde jag ut på sjön* (2012), og i den sidstnævnte bog er der endda et digt, som på mere konkret vis kan læses som en fortsættelse af dialogen fra netop "Vem kommer, frågar du". Det lyder sådan her:

Söndra i dess minsta delar de minsta
delarna, vad hittar du?
Mörkret, regnet, vänligheten
Ett fyrverkeri slog ut i sydväst över Granvägen plötsligt med
våldiga blommor som dalade ner och slocknade långsamt
störtade ner i vattnet och slocknade plötsligt en vanlig
kväll med rosor långsamt och smälte i
vattnet störtade ner och föll¹⁰

Parallellen til Ekelöfs digt opstår på baggrund af tekstens fokus på de mindste dele samt den dialogiske form, hvor der i det andet vers fremsættes et spørgsmål, som det tredje vers kan ses som et svar på. Opmærksomheden henledes således også her på, at man i nedbrydningen og på de mindste deles mindste niveauer kan finde noget væsentligt. Svarets fremhævelse af "Mörkret, regnet, vänligheten" (vers 3) er overraskende. Det skyldes ikke kun, at svaret kombinerer konkrete og abstrakte; de umiddelbart dystre og potentielt deprimerende naturfænomener oplades også gennem sidestillingen med venligheden med positiv betydning. I Forsströms forfatterskab har mørket og regnen karakter af nogle grundlæggende eksistentielle vilkår, der ikke blot præger den ydre verden, men som er rammesættende for menneskelivet mere generelt – og sammen med venligheden markerer de altså også i dette digt en form for minimalt eksistentielt fundament, som man kan orientere sig ud fra.

I digtets anden del – de resterende vers fire til otte – er der fokus på et fyrværkeri: En pludselig eksplosion af ildblomster på himlen, som daler ned over vandet og slukkes. For nogles vedkommende sker det langsomt; for andre, der når at ramme vandet, lige så pludseligt, som de sprang ud. Hændelsen kommenteres ikke, og versene forbindes heller ikke med de foregående. Sidestillingen, der tildeler lige værdi til sine forskellige elementer, anvendes derimod frem for de kausale forklaringshierarkiseringer. Hændelsen har form af en sekulær epifani. Der er tale om en pludselig oplysning og åbenbaring i det ellers hverdagslige: "en vanlig / kväll med rosor" (vers 6–7). Således forbindes åbenbaringen ikke med noget guddommeligt, alligevel fremstår den som en glimtvis forening af nogle af verdens og eksistensens centrale dimensioner. Her mødes ild og vand, himmel

¹⁰ Tua Forsström, *En kväll i oktober rodde jag ut på sjön: dikter*, Schildts & Söderströms, [Helsingfors], 2012

og hav, lys og mørke, pludseligheden og langsomheden, de kunstige ildblomster og naturens roser i én og samme hændelse.

Samlet formidler digtet en oplevelse af, at livet er rigt også i de mindste ting, og at uventet fylde kan vise sig på overraskende tidspunkter. Digtet siger det ikke direkte, men det viser det. Det lægger op til, at vi selv drager konklusionerne og som sådan fortsætter den dialog, som digtet selv kunne ses som en viderefører af i forhold til Ekelöfs tekst. Særligt tydeligt er slægtskabet mellem Ekelöf og Forsström, hvad angår den dialogiske form og henvisningen til eksistensens grundelementer og overraskende hverdagslige undere. Endvidere er der et fællestræk i den neddæmpede, myndige og rolige tone. Forsström kommunikerer langt fra på nogen ekstatisk måde. Digtets tone er derimod præget af en afdæmpet mol, ligesom dets primære bevægelse er faldets, nedbrydningens og ophørets. Som allerede antydnet er digtets stemning dog ikke af den grund hverken negativ eller deprimeret, og i digtets anden del er det ikke mindst sætningsstrukturens strømmende og sammenviklede form samt brugen af varierede gentagelser, der fungerer som et korrektiv til fornemmelsen af ophør og slukning.

Udgang

Med denne perspektivering til Forsström ender vi således på én gang et parallelt og dog forskelligt sted fra, hvor vi begyndte. Forsströms digt forholder sig ikke som Ekelöfs direkte til religiøse forhold. Her er der hverken en kristen gud eller en østerlandsk forestilling om Intet, lige så lidt som teksten fremstår som et korrektiv til religiøs dogmatik. Ikke desto mindre tilbyder også dette digt sin læser at træde ind i en dialog om livets grundvilkår, om lavt og højt, nedbrydning og skabelse, om undere og tro eller måske snarere fortrøstning. Og som jeg har fremhævet tidligere, er denne dialogiske karakter et afgørende træk ved kunsten. Kunstens opgave er ikke at give svar; det er i langt højere grad at lægge op til en fortsat spørgen. Kunsten giver rum for og ansporer os til at tænke videre over vigtige eksistentielle forhold og de udfordringer, vi som mennesker er stillet overfor. Den lægger op til en fortsat samtale. Og mere specifikt hvad digtekunsten angår, er det tydeligt, at denne genre har noget særligt at tilbyde, idet den tvinger os til at læse langsomt, grundigt, eftertænksomt og med blik for det store potentiale, der ligger i de mindste deles mindste dele. Også derfor er jeg glad for den invitation, der kom fra Anders Mortensen på Facebook en februar dag for snart et år siden, og som gav mig mulighed for endnu en gang at dykke ned i Ekelöfs digte.